

НОВИ КНИГИ

БЪЛГАРСКИТЕ МЕДИИ И ПОЛИТИЦИ: ВЗАИМНИ ВЛИЯНИЯ. ТОТАЛИТАРНИ И ПОСТТОТАЛИТАРНИ РЕЧЕВИ ПРАКТИКИ

ПРОФ. Д-Р ВЕСЕЛИНА ВЪЛКАНОВА

Информация за автора

Ирина Владимирова Николова-Гъркова е главен асистент в Катедрата „Пресжурналистика и книгоиздаване“ на Факултета по журналистика и масова комуникация в Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Магистър е по Българска филология на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и по Право на УНСС. Колегата има журналистически опит като репортер в печатни издания, сред които националните ежедневници „Стандарт“, „24 часа“ и „Континент“, както и като PR експерт в държавната администрация (Министерството на правосъдието). Автор е на редица студии и статии в областта на журналистическото редактиране и трансформациите в медийния и журналистическия дискурс в България.

Преценка на актуалността на проблема

Още от времето на атинската демокрация диалогът и обсъжданията по политики и обществени проблеми са част от културата и развитието на западната цивилизация. Комуникацията между политиките и обществото чрез медиите е голяма и вечна тема, отговорност на журналистиката, а дискурсивните практики, медийните рефлексии и начинът, по който обществото бива информирано за важните проблеми и политики, са част от демократичния процес.

Взаимоотношенията, трансформациите, взаимните влияния между основните субекти на властта, „конституирани в комуникация“ чрез продължаващи разкази и разговори и чрез „моделите на реципрочни комуникативни действия“, изграждат мирогледи, създават социални структури, имат големи и важни последствия.

Пред нас е едно изследване на трансформационните процеси и взаимните влияния между медийния и политическия дискурс в страната, при това в широк темпорален обхват – 40 години, който включва не само посттоталитарния дискурс, но и речеви практики отпреди промяната. Веднага искам

да отбележа, че този паралел между две различни политически и езикови констелации, системи, светове, е генерално предизвикателство и заслуга на изследователския труд, в същото време допринася към задълбочеността и обективността на проучванията към темата.

Значителни са медийните и дискурсивните трансформации у нас след политическата промяна от 1989 г., когато българската периодика потърси нови комуникативни средства, инструменти за по-ефективна риторичност. Кардинално променената реалност от началото на 90-те години беше вливането на пресата ни в нова обществена роля и трансформирането ѝ от пропагандна машина на една партия в плуралистична периодика – свободен разпространител на информация и мнения. Падането на табутата и политическата либерализация имаха директни рефлексии върху всички страни на медиите и комуникациите, включително езика – вербалния и визуалния. Идеологизираният дискурс на тоталитарната журналистика, „дървеният“ език бяха заменени от реч, по-близка до стила на скандалната преса – по-ежедневна, по-достъпна, по-масова, по-„демократична“, по-разбираема, по-„обективна“, по-„неприкрита“. Как по-новинарският, сензационен език заменя тромавия пропагандно-агитационен слог, агресивността и дързостта – сивотата, и как се развиват речевите практики на политици и медии след промяната у нас – са изследователските посоки на текста.

Преценка на приносите

Формулирани са конкретни изследователски хипотези и цели, свързани с научния проблем и с изследването на промените в политическия дискурс и отражението им върху медийните речеви практики. Искам специално да подчертая нелинейния подход и сложните изследователски срезове на изследването – от една страна, се систематизират и се правят паралели между дискурсивните практики в два различни периода – тоталитарния и посттоталитарния – сам по себе си с вътрешни динамики и обрати, а от друга – изследователският фокус е върху политическия и медийния наративи и подходи в двете темпорални полета. Безспорно сложна координатна система, която е предпоставка и за плодоносните изследователски резултати.

За изпълнение на целите и поставените задачи авторката се опира на методология, включваща теоретичен обзор, методи за пряко наблюдение: дискурс анализ и количествен анализ, честотен съпоставителен анализ върху систематизиран корпус от комуникационни единици. Направени са синхронни и диахронни анализи, а обхватът на същинското изследване е значителен – от 1980 до 2022 г.

В първата глава „Деполитизиране в медийната и в политическата сфера“ е направен важният теоретичен преглед на научния проблем от гледна точка на неговата история, равнище на изследване, представяне в научните източници, автори, които са го разглеждали. Дефинирани са основните понятия, чрез които се описват признаците на проблемната ситуация.

Последователно и систематично са изложени основополагащи дефиниции, възгледи и концепции, които са ключови за темата и обекта на изследването: медиите в тоталитарната държава и понятието тоталитаризъм; медийната пропаганда и репресия, езиковите клишета и манипулации като част от тоталитарния дискурс; медиите и преходът, свободата на словото – граници, регулация на медиите, новата визия, езикът и съдържанието на пресата на прехода, явленията и процесите на таблоидизация; явленията на деполитизиране в политическия дискурс със загубата на идентичност и популистките тенденции, копирането на медийни стратегии; етиката, отговорността, репутацията в журналистиката и в политиката.

Тук са демонстрирани ясно изследователските възможности и умения за научна интерпретация по изследваната тема на базата на задълбочени теоретични натрупвания и широки познания върху разглеждания проблем с неговите страни, връзки закономерности в широк времеви обхват.

Втората глава „Политическите заемки в медийния речник“ се насочва към изследване на процесите на инфилтриране на лексика от политическото говорене в медиите, като през характерни казуси и примери за степента на това влияние представя журналистическата стилистика през изследваните периоди. Ретроспективно са анализирани тоталитарните практики и явления в публичната политическа реч и влиянието им върху изказа на изследваните издания; както и посттоталитарният политически дискурс и отражението му в медийната реч чрез кросанализ на парламентарни стенограми и контент-анализ на пет национални всекидневници – „Работническо дело“, „Земеделско знаме“, „Груд“, „24 часа“ и „Сега“ в период от 1980 г. до края на 2021 г.

Тематичните и езикови съпоставки, извършени по пет критерия за всеки от изследваните периоди по авторска методика на Ирина Гъркова, извеждат посоките и степента на тематичното и лексикалното въздействие.

Обратното влияние – формите на проникване на медийна реч в публичния политически дискурс, е проучен в третата глава „Таблоидизиране в политическата сфера“. За да апробира тезите си и да изведе тенденции в езиковите и тематичните трансформации в публичната реч на водещи политически фигури от 1990 до 2021 г., авторката стъпва на дискурсивен анализ на политическите речи и послания, като прави паралели и съпоставителен анализ с медийния дискурс и с процесите на таблоидизация на медиите. Изследвани са стенограмите от 50 заседания, проведени при 10 състава на Народното събрание (вкл. 7-ото Велико народно събрание). За целта автор-

ката е избрала периодизация и фокус, отчитащи значимите обществено-политически събития, в това число политически и икономически кризи.

На базата на дискурс анализа са изведени водещите тематични и стилистични маркери на тридесетгодишния период в развитие: от държавността като лайтмотив в работата на Великото народно събрание и новите стилистични регистри на двуполюсния политическия модел, през темите за евроинтеграцията и незаконните подслушвания и налагащия се неформален тон и език в парламента, до извънредните ситуации и политическата и конституционна криза и баталната лексика с реториката на протеста и войната.

В четвъртата глава на книгата „Медийни свидетелства за взаимоотношенията журналисти-власт“ авторката е предприела изследване на взаимоотношенията между политическата и медийната реч, проучени са комуникационни единици от петте изследвани периода, за да бъде направен компаративен анализ и да бъдат обобщени трансформациите в тази своеобразна двупосочна комуникация. Направена е оценка на състоянието на формалния и неформален диалог между властта и медиите, анализирано в контекста на обратите в политическия дискурс, на опитите за натиск и влияние върху журналистиката у нас. Разработени са систематизации на взаимоотношенията между медиите и политиците, категоризирани по признаци и периоди, за да се създаде представителна и изчерпателна извадка от емпиричните масиви и да бъдат доказани тезите.

На базата на дискурс анализа се обобщават водещите взаимовръзки и влияния между власт и медии, анализират се профилът и езикът на вестниците през динамиката на изследвания период, обобщава се новото самосъзнание на пресата като независим, обективен и авторитетен надзорник на властта, припознат от самите граждани, проследяват се реакциите на политиците с опитите за ограничаване на достъпа до информация и заплахи към професионалната свобода на журналистите, процесите на регулацията и натиска върху обществените медии БНТ и БНР, казуси и явления на журналисти като „проводник“ и „жертва“ на цензура.

Качества на изследователския труд

В разработката са демонстрирани много ярко професионалната рефлексия на авторката и трайният ѝ интерес към изследователското поле, на което се е посветила.

Текстът се чете с интерес и лекота, налице е подчертана аналитичност. Книгата представлява определен принос към изследваната област. Из-

следването и тезите са оригинални и авторски, авторката е демонстрирала високо ниво на критично мислене към изследвания проблем.

Заклучение

Със задълбочените проучвания върху трансформацията и взаимните влияния между политическия и медийния дискурс;

С ясно изведения тематичен и дискурсивен профил на политика и медии в широк темпорален обхват;

Със систематизациите на таблоидизирането в политическата комуникация през периода по авторски алгоритъм;

С типологизациите си по категории, период, източник, адресат и послание на взаимоотношенията между медии и политици настоящият труд има определен принос в изследванията по обществени комуникации и информационни науки, по медиазнание, пресжурналистика, политическа комуникация.

ГЪРКОВА, Ирина. *Българските медии и политици: взаимни влияния. Тоталитарни и посттоталитарни речеви практики*. София: Унив. изд. Св. Климент Охридски, 2024. 224 с. ISBN 978-954-07-5961-6